

УДК 332.025.12:316.342

С. В. Бардаш

доктор економічних наук, професор кафедри
фінансового аналізу та контролю, Київський національний
торговельно-економічний університет, Україна
serg.bardash@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано погляди науковців щодо сутності та змісту соціального контролю, розкрито його економічні аспекти. Обґрунтовано такі філософські основи соціального контролю у сфері господарювання, як сутність, суб'єкт, об'єкт, предмет, форми.

Ключові слова: соціальний контроль у сфері господарювання, соціально-господарські норми, економічна поведінка, результати соціального контролю.

С. В. Бардаш

доктор экономических наук, профессор кафедры финансового анализа и контроля,
Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНОГО КОНТРОЛЯ В СФЕРЕ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Аннотация. В статье проанализированы взгляды ученых относительно сущности и содержания социального контроля, а также раскрыты его экономические аспекты. Обоснованы такие философские основы социального контроля в сфере хозяйствования, как сущность, субъект, объект, предмет, формы.

Ключевые слова: социальный контроль в сфере хозяйствования, социально-хозяйственные нормы, экономическое поведение, результаты социального контроля.

Serhiy Bardash

Doctor Hab. in Economics, Professor, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL CONTROL IN MANAGEMENT

Abstract. Introduction. Relevance of this research is proven with the fact that social control is an integral and vital component of a society's comprehension. Recently has become actual scientific research of nature, content and forms of social control. The scholars study legal, economic, social and ethical aspects of control as a social phenomenon due to the fact that social relationships are a key component of the economics at all levels. However, the mechanism of economic systems' social control at different levels is ineffective. Therefore, a study of the philosophical foundations of social control in the field of management as an element of such a mechanism is needed.

Purpose of the article is to analyze the views of scholars from different branches of science concerning the nature, content and single units of the conceptual apparatus of social control, to show its importance in the economic relations of individuals and social groups, and also to justify such philosophical foundations of social control as its nature, subject, object and form in the economic branch.

Results. It has been recognized that the social control in management field is indispensable element of the social mechanism of economic systems' development at all levels of the economy; its realization forms in the field of management have been defined, as well as the results of the realization – granting of the economic and legal assessment of economic behavior which is taken over management solutions in the field of management.

Key words: social control in economics; social and economic norms; economic behavior; results of social control.

JEL Classification: M49, H89, H10, Z00

Постановка проблеми. Соціальний контроль є невід'ємною і всеохоплюючою складовою життєдіяльності будь-якого суспільства. Останнім часом набувають актуальності наукові дослідження сутності, змісту та форм соціального контролю. Вчені виділяють правові, економічні, соціологічні, етичні аспекти вивчення контролю як соціального явища. Така активність науковців зумовлена тим, що соціальні відносини є ключовою складовою економіки всіх рівнів. Індивід, який є елементом соціуму, реалізує економічні відносини, а його діяльність у сфері господарювання – одна з умов зростання національної економіки. Однак соціальний механізм регулювання економічних систем різних рівнів залишається малоефективним. Тому дослідження філософських основ соціального контролю у сфері господарювання як елементу такого механізму є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи дослідження багатоманітності проявів соціального контролю закладені в роботах Росса Е. А. (Ross E. A.) [1], Самнера С. (Sumner C.) [2], Акерса Р. Л. (Akers R. L.) [3] та інших зарубіжних учених. Протягом останнього десятиріччя соціологічний аспект соціального контролю розглядають зокрема Мангушева Т. С. [4] і Спільник С. І. [5]. Криминологічний аспект соціального контролю висвітлюється в роботах Грошевої А. І. [6], Докторович М. О. [7], Кікашвілі М. В.

[8] та ін. Управлінський аспект соціального контролю досліджують Алієв Ф. А. [9], Левицький В. В. [10]. Однак економічний аспект соціального контролю, зокрема теоретико-методологічні основи його проведення у сфері господарювання, залишається майже не дослідженим.

Метою статті є аналіз поглядів науковців окремих галузей науки щодо сутності, змісту та понятійного апарату соціального контролю, розкриття його значення в економічних відносинах індивідуумів і соціальних груп, а також обґрунтування таких його філософських основ, як сутність, суб'єкт, об'єкт, предмет і форма в економічній сфері.

Основні результати дослідження. Філософські основи соціального контролю у сфері господарювання є, поперше, метаконструкцією щодо його базових положень як галузі наукових знань, а по-друге, системою категоріальних змістів. Їх обґрунтування дозволить встановити взаємозв'язки між науковим знанням та світоглядними орієнтирами, що сформувалися в певному соціокультурному просторі щодо соціального контролю. До таких основ належать філософські підходи до розуміння концепцій суб'єкта, об'єкта, предмета, сутності, форми тощо.

Нині можна виділити три групи підходів до розгляду сутності та змісту соціального контролю. Згідно з першим підходом соціальний контроль розглядається як вплив на

цілі, дії, поведінку індивіда з боку великих соціальних груп, у т. ч. держави.

Соціологічні інтерпретації соціального контролю включають як регулювання індивідуальної поведінки через інтерналізацію соціальних норм, так і регулювання поведінки за допомогою зовнішніх або екстернальних соціальних санкцій [11, с. 173]. Водночас, підходи до розуміння соціального контролю мають відмінності, що пояснює нові спроби соціологів, які працюють у конкуруючих парадигмах, уточнити це поняття.

Другий підхід ґрунтується на розгляді соціального контролю як сукупності норм, інститутів і відносин, спрямованих на забезпечення поведінки людей відповідно до тих норм поведінки, що охороняються суспільством, державою, соціальними групами та виражають їх інтереси, а також як інструмент встановлення і вивчення причин делінквентної поведінки [6; 7; 8].

Прихильники третього підходу розглядають соціальний контроль як підсистему управління соціально-економічною стійкістю підприємства [9; 10].

Характеризуючи наведені підходи з позиції мети нашого дослідження, слід відзначити їх окремі, на нашу думку, вади. По-перше, вчені, які досліджують соціологічний аспект соціального контролю, не розкривають його процедурної складової, тобто не зазначають, як саме він має здійснюватися. На думку С. І. Спільника, «у цілому соціальний контроль є однією з найважливіших функцій державного управління, котра дає змогу виявляти й запобігати відхиленням, помилкам і недолікам, що виникають у соціальній організації суспільства» [5, с. 174]. Отже, такий контроль можна визнати державним соціальним контролем, єдиною формою здійснення якого, вважає Спільник С. І., є нагляд [5, с. 174].

По-друге, правовий підхід також має аналогічні вади, адже соціальний контроль позиціонується його прихильниками на рівні держави та ідентифікується як формальний. До суб'єктів такого контролю відносять органи нагляду, а єдиною формою відповідно вважають нагляд. Акцент у правовому підході робиться на інструментах соціального контролю (покарання) та їх впливі на поведінку індивідів.

По-третє, у роботах, що розкривають управлінський аспект, визначають соціальний контроль однією з головних складових розвитку підприємства як цілісної соціально-економічної структури. Формами здійснення такого контролю на підприємстві визнаються: інвентаризація і ревізія фактичного стану справ у соціальній сфері підприємства та перевірка відповідності цього стану обов'язковим стандартам, встановленим державою, самим підприємством або верифікація соціальної звітності [10, с. 66]. Отже, формами соціального контролю, за цим підходом, є інвентаризація і ревізія, зміст яких не відповідає сталим уявленням фахівців господарського контролю. Навіть якщо погодитися з думкою щодо форм такого контролю, тоді для їх реалізації на практиці мають бути визначені методичні прийоми, норми та фактографічна інформація для дотримання принципу компаративності.

Окремо слід виділити дослідження Мазурика О. В., у межах якого автор прагне концептуалізувати поняття соціального аудиту і сформулювати теоретико-методологічне підґрунтя соціологічного аудиту в соціологічній традиції вивчення соціального контролю. Він зазначає: «Під соціальним аудитом розуміється спосіб всебічної та об'єктивної оцінки стану соціальних відносин на різних рівнях (корпоративному, муніципальному, галузевому, регіональному, національному), що дає змогу визначити потенційні загрози погіршення соціального клімату, резерви розвитку людських ресурсів тощо» [11, с. 170]. На нашу думку, концептуалізація соціального аудиту зумовить те, що в теоретико-методологічному аспекті соціальний аудит потребуватиме визначення суб'єкта, предмета, об'єкта, мети, завдань, а найголовніше – методичних прийомів його проведення, а у праксеологічному аспекті – відповідних процедур, відсутність яких унеможливило б практичне здійснення соціального аудиту.

Обґрунтувати філософські основи соціального контролю можна лише на основі уточнення поняття «соціальний контроль». В енциклопедичних виданнях представлено різні тлумачення поняття соціального контролю:

- соціальний контроль розглядається за сутністю як: спосіб саморегуляції системи [12, с. 194]; механізм саморегуляції системи [13, с. 994]; система форм і способів впливу [14, с. 176]; комплекс заходів [15, с. 343];

- суб'єктом соціального контролю визначається: суспільство та соціальні групи [14, с. 176]; держава і громадські організації, інститути громадянського суспільства [15, с. 343];

- мета соціального контролю формулюється як: забезпечення функціонування соціальної системи відповідно до прийнятих норм, а також підтримки соціально прийнятних зразків поведінки [16, с. 252]; регулювання соціальної поведінки відповідно до норм, встановлених у спільноті [14, с. 176]; забезпечення упорядкованої взаємодії в межах соціальної системи (суспільства загалом) та її окремих підсистем і елементів (окремих соціальних груп, організацій тощо) відповідно до усталених у країні системи цінностей, морально-етичних і правових норм та ін. [15, с. 343];

- до форм соціального контролю відносять спостереження (нагляд) [16, с. 252].

Наведений аналіз є фрагментарним, однак його результати свідчать про те, що сферою застосування соціального контролю є соціальна система, а інструментом саморегуляції – нормативне (у т. ч. правове) регулювання. Відповідно суб'єктами такого контролю виступають інститути громадянського суспільства.

Соціальний контроль у девіантологічному значенні розглядається як механізм протидії деліктам, покликаний впливати на негативну девіантність і, передусім, запобігати, знижувати масштаби та трансформувати структуру делінквентності [11, с. 173].

Соціальна сфера як система суспільних відносин (у т. ч. економічних) – це не механічне поєднання її підсистем, а їх специфічна комбінація та зріз [15, с. 341]. Суттєвим для авторського дослідження є усвідомлення того, що з позиції економічної соціології зміст економічної сфери і галузі соціальних відносин відображає характеристики суспільства, найбільш значущі для розуміння процесів, що відбуваються на «перетині» економіки та суспільства. Виходячи з того, що соціальний контроль поширюється на соціальні відносини, які щільно перетинаються з економічними, у т. ч. господарськими, відносинами, виникають підстави для розгляду соціального контролю у сфері господарювання як виду господарського контролю. Сформульований умовивід дозволяє визначити деякі аспекти філософських основ соціального контролю у сфері господарювання.

Отже, соціальна сфера охоплює економічні відносини, які включають у себе господарські відносини. Останні одночасно є специфічними соціальними відносинами, які виникають між індивідами під час реалізації власних економічних інтересів. Відповідно, під час здійснення господарської діяльності актуалізується проведення соціального контролю.

Розглядаючи соціальний контроль як вид господарського контролю, ми виходимо з того, що економічна система є комплексом підсистем та елементів і сукупністю різних форм зв'язків між ними, унаслідок взаємодії яких виникають закони розвитку та функціонування цієї системи, а також відповідний господарський механізм, що надають їй цілісності й організованості, посилюють ефективність в інтересах досягнення спільної мети, втіленої в основному економічному законі. Економічну систему можна розглядати і як сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл та споживання товарів і послуг, а також на регулювання такої діяльності відповідно до мети суспільства. Основними підсистемами економічної системи є: продуктивні сили; техніко-економічні відносини; організаційно-економічні відносини; відносини економічної

власності; господарський механізм. Аналізуючи склад основних підсистем економічної системи, можна зазначити, що соціальні відносини та їх продуценти (індивіди, соціальні групи) входять фактично до всіх її підсистем – продуктивних сил, організаційно-економічних відносин, відносин економічної власності, а також господарського механізму – системи управління національною економікою шляхом використання економічних законів, вирішення суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також розвитку людини та узгодження її інтересів з інтересами колективу, класу, суспільства.

У контексті нашого дослідження слід також зважати на те, що зміст соціального механізму розвитку економіки й окремих соціальних механізмів економічних відносин і економічних процесів конкретизують економічна свідомість та економічне мислення, соціально-економічні стереотипи, економічні інтереси, економічна діяльність, економічна поведінка, економічна культура.

Отже, соціальні відносини у сфері господарювання, які реалізуються в економічній поведінці окремих індивідів і соціальних груп, які задіяні у сфері господарювання, виконують роль рушійної сили, що спричинює зміни в розвитку господарських систем макро-, мезо- та мікрорівнів.

З урахуванням викладеного виникають підстави розглядати соціальний контроль як вид господарського контролю, що реалізується через сукупність контрольних дій, спрямованих на визначення відповідності соціальним нормам економічної поведінки індивідів або малих соціальних груп у сфері господарювання. Об'єктом такого контролю є соціально-економічні відносини, що формуються в господарській системі (системі господарчого забезпечення), а предметом – відповідність економічної поведінки індивіда або соціальної групи соціально-господарським нормам. При цьому під економічною поведінкою розуміється сукупність вчинків і дій, що відбулися в межах господарської компетенції або господарських відносин.

Для позначення реальних причин та найбільш глибоких стимулів економічної поведінки людей важливою є категорія економічного інтересу як форми вияву відносин між суб'єктами економічної діяльності з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання обмежених матеріальних ресурсів. Саме економічні інтереси сприяють узгодженій взаємодії різних груп та прошарків суспільства під час безперервного пристосування до змін. Законмірності взаємозв'язку економічних інтересів і стану економічних відносин, виявляючись в економічних інтересах, набувають характеру рушійних сил суспільного розвитку, спонукальних мотивів господарської діяльності людей. Економічні інтереси та економічний спосіб мислення – це передумови економічної поведінки, яка пов'язана з обранням найкращої з економічних альтернатив і раціональним вибором, що мінімізують затрати та максимізують чистий прибуток.

Суб'єктом соціального контролю у сфері господарювання є соціальні інститути – соціальні групи, трудовий колектив, власники (засновники), адміністрація суб'єкта господарювання (негосподарюючого суб'єкта), уповноваженого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, а також громадські організації.

Успішне функціонування соціального інституту пов'язано з наявністю цілісної системи стандартів поведінки конкретних осіб у типових ситуаціях. Ці стандарти поведінки нормативно врегульовані – вони закріплені нормами права та іншими соціальними нормами. Отже, умовою здійснення соціального контролю у сфері господарювання є соціально-господарські норми контролю, під якими слід розуміти встановлені й закріплені правила економічної поведінки і діяльності людей, що перебувають у трудових відносинах із суб'єктами господарювання та негосподарюючими суб'єктами (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування). Зазначені норми встановлюються на державному та муніципальному рівнях, а також на рівні окремого учасника відносин у сфері господарювання. Без існування таких норм соціальний контроль неможливий,

оскільки не буде забезпечуватися дотримання принципу компаративності, без якого контроль перетворюється на спостереження, що здійснюється лише з метою збору інформації. Слід зауважити, що всі норми господарювання, зазначені в [17], є одночасно соціальними нормами, яких слід дотримуватися у сфері господарювання, позаяк соціальні норми, що регулюють суспільні відносини, також поділяються на економічні норми [18, с. 306].

До результатів проведення соціального контролю у сфері господарювання, окрім відповідності економічної поведінки встановленим нормам, також відносять деліквентну економічну поведінку – протиправну економічну поведінку індивіда, що виявляється у його вчинках (діях, бездіяльності), які суперечать економічним інтересам та завдають шкоди як суб'єктам господарювання, їх об'єднанням, негосподарюючим суб'єктам, так і регіональній та національній економіці загалом; девіантну економічну поведінку – економічну поведінку, що порушує соціально-господарські норми певної соціальної групи (трудового колективу, адміністративного апарату суб'єкта господарювання, власників (засновників) суб'єкта господарювання, органу управління негосподарюючого суб'єкта).

Аналіз економічної поведінки індивіда, в контексті методології А. Сміта, свідчить, що у процесі становлення ринкових відносин виразно домінує два базових типи такої поведінки: доринковий та ринковий. Доринковий тип поведінки характеризується формулою «гарантований дохід за мінімумом трудових затрат». У цілому для носіїв доринкового типу поведінки характерно несприйняття ринку або ставлення до нього з недовірою, низька оцінка власних уявлень про ринкову економіку, високий рівень соціального та психологічного напруження особистості, яка знаходиться під впливом соціальних стереотипів, сформованих у роки радянської економіки. Ринковий тип поведінки формується за принципом «максимум доходу за максимумом трудових затрат». Він передбачає високий економічний активності з боку індивіда, розуміння ним того, що ринок надає можливості для підвищення добробуту відповідно до здійснених зусиль, вкладених знань, застосованих умінь. Ринковий тип поведінки сформований у незначній частині економічно активного населення України і здебільшого залежить від проведення ринкових реформ та їх відповідності соціальним очікуванням економічно активних індивідів.

Неминучі витрати формування ринку праці призвели до виникнення ще одного типу економічної поведінки – псевдоринкового, який базується на принципі «максимум доходу за мінімумом трудових затрат». Наявність псевдоринкового типу поведінки у тій чи тій соціальній системі свідчить про низький рівень її розвитку, відсутність чітко окресленої концепції цього розвитку, що характерно певною мірою для країн, що розвиваються. Україна також належить до таких країн, про що свідчать її світові рейтинги. За результатами економічного розвитку 2011 року, визначеного журналом *Forbs*, національна економіка України включена до десяти найгірших економік світу. Після України в рейтингу розташувалася Ямайка, за нею – Венесуела, Киргизстан, Свазіленд, Нікарагуа [19]. За Індексом економічної свободи у 2011 р. Україна посідала 164-е місце серед 179 країн, внесених до рейтингу, одержавши оцінку «задушена економіка» [20]. За Індексом світової конкурентоспроможності 2012/13 років Україна займає 73-ю сходинку серед 144 місць [21].

Наведені дані опосередковано показують, що певній частині економічно активних індивідів України притаманний псевдоринковий тип поведінки, трансформація якого в ринковий тип може бути здійснена зокрема завдяки посиленню соціального контролю у сфері господарювання.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що соціальний контроль у сфері господарювання відіграє важливу роль, адже він є незамінним елементом соціального механізму розвитку господарських систем мікро-, мезо- і макrorівня. Такому контролю підлягають також гос-

подарські системи мікрорівня, що забезпечують функціонування негосподарюючих суб'єктів. Він здійснюється у формах інвентаризації, ревізії, державного фінансового аудиту, фінансового моніторингу, за результатами проведення яких надається господарсько-правова оцінка або економічної поведінці (діям) з активами, що впливають на їх якість, склад та обсяг, або економічній поведінці (діям), які виявляються через управлінські рішення щодо зміни складу і обсягу власного капіталу та зобов'язань суб'єкта господарювання, дохідної і витратної частин кошторису негосподарюючого суб'єкта. Підсумки соціального контролю у сфері господарювання дають змогу проаналізувати причини розбіжностей економічних інтересів індивідів, а також малих і великих соціальних груп та визначити пріоритети соціально-економічного розвитку.

Сформульовані нами окремі філософські основи соціального контролю у сфері господарювання сприятимуть науковому пізнанню контролю як складного поліморфного явища.

Література

- Ross E. A Social Control. A Survey of the Foundations Order / E. A. Ross. – Cleveland – London, 1969. – 416 p.
- Sumner C. The Sociology of Deviance. An Obituary / C Sumner. – Buckingham : Open University Press, 1994. – 381 p.
- Akers R. L. Criminological theories: Introduction and Evaluation / R. L. Akers. – 2nd ed. – Los Angeles, 1997. – 256 p.
- Мангушева Т. С. Социальный контроль организации в условиях демократизации управленческих отношений : дис. ...канд. социол. наук : 22.00.08 / Т. С. Мангушева. – Саратов, 2006. – 148 с.
- Спільник С. І. Формальний соціальний контроль / С. І. Спільник // Право та державне регулювання. – 2012. – Випуск 3(8). – С. 173–177.
- Грошева А. І. Социальный контроль в практиках профилактики девиации / А. И. Грошева // Социологические исследования. – 2008. – № 2. – С. 97–101.
- Докторович М. О. Делінквентна поведінка особистості: факторний аналіз / М. О. Докторович // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. – Миколаїв : Іліон, 2010. – Т. 2. – Вип. 4. – С. 65–68.
- Кікашвілі М. В. Девіантна поведінка: поняття та ознаки / М. В. Кікашвілі // Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – № 3. – С. 109–122.
- Алиев Ф. А. Социальный аудит в контексте социальной ответственности крупных российских корпораций : автореф. дис. ...канд. экон. наук : 08.00.05 / Ф. А. Алиев. – М., 2008. – 20 с.
- Левицький В. В. Соціальний контроль як підсистема управління соціально-економічною стійкістю підприємства / В. В. Левицький // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6(32). – С. 65–67.
- Мазурик О. В. Соціальний контроль: базові перспективи концептуалізації соціального аудиту / О. В. Мазурик // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2011. – Вип. 5. – С. 169–177.
- Социологический словарь ; отв. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичев; уч. секр. О. Е. Чернощек. – М. : Норма, 2008. – 608 с.
- Социология: Энциклопедия ; сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – 1312 с.
- Психологічна енциклопедія ; автор-упорядник О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
- Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 2 ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – 568 с.
- Тезаурус социологии: темат. слов.-справ. ; под ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 487 с.
- Бардаш С. В. Контроль діяльності суб'єктів господарювання: гіпотези та версії порушень : монографія / С. В. Бардаш. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 312 с.
- Сучасна правова енциклопедія / [О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко,

- Н. М. Оніщенко та ін.] ; за заг. ред. О. В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 384 с.
- Україна – четверта у десятці найгірших світових економік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/news/444479-ukrajina-chetverta-u-desyatti-naygirshih-svitovih-ekonomik.html> (06.07.2011)
- Міжнародні рейтинги України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
- Прокопишин Т. Україна-2012 у світових індексах [Електронний ресурс] / Тарас Прокопишин. – Режим доступу : http://blogs.tvi.ua/2013/01/04/ukrayina_2012_u_svitovykh_indeksakh

Стаття надійшла до редакції 23.04.2013

References

- Ross, E. A. (1969). *Social Control. A Survey of the Foundations Order*. Cleveland-London.
- Sumner, C. (1994). *The Sociology of Deviance. An Obituary*. Buckingham: Open University Press.
- Akers, R. L. (1997). *Criminological theories: Introduction and Evaluation* (2nd ed.). Los Angeles.
- Mangusheva, T. S. (2006). *Social control of the organization in terms of democratization of management relations* (Doctoral dissertation). Saratov, Russia (in Rus.).
- Spilnyk, S. I. (2012). Formal social control. *Law and State Regulation*, 3(8), 173-177 (in Ukr.).
- Grosheva, A. I. (2008). Social control in the practices of prevention of deviation. *Sociological Research*, 2, 97-101 (in Rus.).
- Doktorovych, M. O. (2010). Delinquent behavior of personality: a factor analysis. *Scientific Bulletin of Mykolayiv State University*, 2(4), 65-68 (in Ukr.).
- Kikashvili, M. V. (2011). Deviant behavior: concepts and characteristics. *Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 3, 109-122 (in Ukr.).
- Aliev, F. A. (2008). Social Audit in the context of the social responsibility of large Russian corporations (Author. of dis. to obtain the degree of Ph.D.). Moscow, Russia (in Rus.).
- Levytskyi, V. V. (2012). Social control as management subsystem of social and economic sustainability of the enterprise. *Innovative Economy*, 6(32), 65-67 (in Ukr.).
- Mazuryk, O. V. (2011). Social control: basic perspectives of social audit conceptualizing. *Bulletin of Lviv University*, 5, 169-177 (in Ukr.).
- Sociological dictionary*. In G. V. Osipov, & L. N. Moskvichev (Eds.). Moscow: Norma (in Rus.).
- Sociology: An Encyclopedia*. In A. A. Gritsanov, V. L. Abushenko, G. M. Evelkin, G. N. Sokolova, O. V. Tereschenko (Comp.). Minsk: Book House (in Rus.).
- Psychological Encyclopedia*. In O. M. Stepanov (Author-compiler). Kyiv: Akademyvdav (in Ukr.).
- Economic Encyclopedic Dictionary* (2006). In S. V. Mochernyi (Ed.). Vol. 2. Lviv: Svit (in Ukr.).
- Thesaurus of Sociology*. In J. T. Toschenko (Ed.). Moscow: Unity-DANA (in Rus.).
- Bardash, S. V. (2008). *Control of management subjects undertakings: hypotheses and versions disorders*. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics (in Ukr.).
- Zaichuk, O. V., Kopylenko, O. L., Onishchenko, N. M. et al. *Modern Legal Encyclopedia*. In O. V. Zaichuk (Ed.). Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukr.).
- Ukraine – the fourth in the top ten of the world's worst economies*. Retrieved 06.07.2011, from <http://www.unian.ua/news/444479-ukrajina-chetverta-u-desyatti-naygirshih-svitovih-ekonomik.html>
- International ratings of Ukraine*. Retrieved from http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
- Prokopyshyn, T. (2013). *Ukraine-2012 in global indexes*. Retrieved from http://blogs.tvi.ua/2013/01/04/ukrayina_2012_u_svitovykh_indeksakh

Received 23.04.2013

ШАНОВНІ АВТОРИ «ЕЧ-ХХІ»!

Нові вимоги до наукових статей та умови їх публікації

в науковому фаховому журналі

«Економічний часопис-ХХІ»

викладено на сайті:

<http://soskin.info/ea/avtory.html>